

ความ “หวัโบราณ” ในนวนิยาย ห้วงรัก-เหวลึกของหลวงวิจิตรวาทการ¹

ธิดาดาว เดชศรี

รับบทความ 6 ธันวาคม 2561 แก้ไขบทความ 1 มีนาคม 2562 ตอรับ 12 มีนาคม 2562 ออนไลน์
16 พฤษภาคม 2562

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความ “หวัโบราณ” ของตัวละครชาย
ในนวนิยายเรื่องห้วงรัก-เหวลึก ของหลวงวิจิตรวาทการว่าสร้างปัญหาและ
ส่งผลกระทบต่อตัวละครหญิงภายในเรื่องอย่างไรบ้าง ผลการศึกษาพบว่าความ
หวัโบราณในนวนิยายเรื่องห้วงรัก-เหวลึกที่สร้างปัญหาให้แก่ตัวละครหญิงมี
3 ประการ คือ 1. ความหวัโบราณของบิดาที่มีต่อบุตรสาว 2. ความหวัโบราณของ
สามีที่มีต่อภรรยา และ 3. ความหวัโบราณของผู้ชายที่มีต่อผู้หญิง สาเหตุที่ความ
หวัโบราณของตัวละครชายสร้างปัญหาแก่ตัวละครหญิงเป็นเพราะตัวละครหญิง
มีลักษณะความคิดเป็นผู้หญิงสมัยใหม่ แต่ตัวละครชายยังยึดติดในค่านิยมสมัยเก่า
จึงทำให้เกิดความขัดแย้งกัน ซึ่งตัวละครหญิงได้ตอบสนองต่อค่านิยมเก่าของ
ตัวละครชายอย่างหลากหลายทั้งยินยอม ขัดขืน ฝ่าฝืน ตอบโต้ด้วยความรุนแรง
และลุกขึ้นสู้กับค่านิยมเก่า

คำสำคัญ หวัโบราณ ตัวละครชาย ตัวละครหญิง ห้วงรัก-เหวลึก

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ตัวละครหญิงในนวนิยาย ห้วงรัก-
เหวลึก ของหลวงวิจิตรวาทการ” และได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนวิจัยมหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ ประจำปีงบประมาณ 2561

Conservatism in *Huang Rak-Hew Luek*, the Novel by Luang Vichit Vadakan

Thidadow Dechsri

Received 6 December 2018; revised 1 March 2019; accepted 12 March 2019; online
16 May 2019

Abstract

This article aims to explore the conservatism of male characters in *Huang Rak-Hew Luek*, the novel by Luang Vichit Vadakan, and its unpleasant effects on female characters. The result of the study reveals that there are three relationship-based types of conservatism that make trouble for female characters as follows: 1. The conservatism between fathers and daughters; 2. The conservatism between husbands and wives; and 3. The conservatism between other male and female characters. The reason why the conservatism of male characters is troublesome for female characters is that female characters possess more modern ways of thinking, while old-fashioned ideas still persist amongst male characters. This difference leads to conflicts. Female characters have different responses to these old values, including acceptance, rejection, counterattack, and fighting against the old values.

Keywords: conservatism, male character, female character,

Huang Rak-Hew Luek

บทนำ

เมื่อประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชมาเป็นประชาธิปไตยในปีพ.ศ. 2475 สตรีไทยก็ได้รับสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมชายตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย เป็นเหตุให้สตรีไทยหลุดพ้นจากพันธะของการยอมรับขนบธรรมเนียม ประเพณี และความเชื่อเดิมที่ถือปฏิบัติกันมา และพร้อมที่จะถือสิทธิและเสรีภาพในการที่จะมีบทบาทในด้านต่างๆ เพื่อตนเองและเพื่อประเทศ (สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์, 2518, น. 71) ต่อมาสตรีไทยได้รับการศึกษาสูงขึ้น และสตรีไทยจำนวนหนึ่งศึกษาวิชาด้านกฎหมายทำให้รับรู้ข้อเสียเปรียบด้านกฎหมายและรวมกลุ่มกันเคลื่อนไหวเพื่อเรียกร้องความเท่าเทียมกันทางด้านกฎหมาย (จิตติมา พรอรุณ, 2538, น. 82-83) จนกระทั่งหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 สังคมไทยเกิดกระแสแนวคิดเรื่องสิทธิสตรีขึ้น มีการเรียกร้องสิทธิสตรีตามกระแสความคิด 2 แนว คือ แนวความคิดเสรีนิยมและแนวความคิดสังคมนิยม และในปีพ.ศ. 2492 ประเทศไทยเริ่มมีผู้หญิงเข้าไปมีบทบาททางการเมือง 3 คน คือ นางอรพิน ไชยกาลจากการได้รับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ท่านผู้หญิงละเอียด พิบูลสงคราม และคุณหญิงเลขา อภัยวงศ์จากการเป็นสมาชิกวุฒิสภา (สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์, 2518, น. 229)

ในปีเดียวกัน (พ.ศ. 2492) หลวงวิจิตรวาทการเขียนนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก*² นวนิยายเรื่องนี้สร้างชื่อเสียงให้แก่หลวงวิจิตรวาทการอย่างมาก และแพร่หลายเป็นที่นิยมในสังคม³ อีกทั้งยังคงเอกลักษณ์งานประพันธ์ของท่าน อย่างหนึ่งคือการให้บทบาทสำคัญแก่ตัวละครหญิงดังที่วิจิตร รัชยานนท์ (2544, น. (14)–(15)) กล่าวถึงนวนิยายของท่านว่า

... หากท่านได้อ่านนวนิยายของหลวงวิจิตรวาทการหลาย ๆ เรื่อง ท่านจะเห็นว่าหลวงวิจิตรวาทการได้ให้ความสำคัญแก่สตรีไทยตั้งแต่เมื่อหกสิบกว่าปีมาแล้ว ในขณะที่ผู้หญิงไทยยังคงมีบทบาทเป็น ‘ช้างเท้าหลัง’ ทำหน้าที่ดูแลครอบครัวและยังต้องพึ่งสามีในการดำรงชีวิต แม้กระนั้น หลวงวิจิตรวาทการก็ยังสามารถมองเห็นศักยภาพของผู้หญิงไทย ว่ามีพลังในการต่อสู้ชีวิตไม่แพ้ชาย นวนิยายหลายเรื่องของท่าน จึงมีผู้หญิงเป็นตัวเอกของเรื่อง เช่น ประพิมพรรณ ใน *‘ห้วงรัก-เหวลึก’* ... หรือแม้ในละครที่ท่านแต่งก็เน้นบทบาทของสตรีที่มีความสำคัญในประวัติศาสตร์ ... นับเป็นการให้เกียรติแก่สตรีไทยผ่านทางวรรณกรรม ซึ่งเมื่อหกสิบกว่าปีมาแล้ว หานักประพันธ์ที่ทำเช่นท่านได้ยาก

² นวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* เป็นนวนิยายเรื่องยาวที่สุดของหลวงวิจิตรวาทการ มีขนาด 200 ยก พิมพ์ครั้งแรกที่สำนักพิมพ์เพลินจิตต์และเผยแพร่เป็นรายสัปดาห์ โดยเผยแพร่ตั้งแต่วันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2492–18 สิงหาคม พ.ศ. 2492 จำนวนทั้งหมด 26 เล่ม ต่อมาจัดพิมพ์รวมเป็นเล่มใหญ่ได้ทั้งหมด 5 เล่ม และในปีพ.ศ. 2542 บริษัทสร้างสรรค์บุ๊คส์ จำกัด ได้นำมาจัดพิมพ์ใหม่เหลือเพียง 4 เล่มจบ เนื้อเรื่องในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* เล่าถึงชีวิตรักและการต่อสู้ของประพิมพรรณตั้งแต่อายุ 16–43 ปี ชีวิตในแต่ละช่วงวัยของประพิมพรรณได้พบและรู้จักกับคนมากมายทั้งในประเทศและต่างประเทศซึ่งมีทั้งเข้ามาช่วยเธอแก้ปัญหา สร้างปัญหา และร่วมชะตาชีวิตไปกับเธอ ในตอนท้ายของชีวิตเธอถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจวิสามัญฆาตกรรม เพราะยังบินต่อสู้อารักขาของเจ้าหน้าที่ แต่ถึงกระนั้นการเสียชีวิตของเธอก็เป็นข่าวใหญ่และมีผู้คนมากมายมาร่วมงานปลงศพของเธอ เพราะเธอเป็นตัวอย่างของคนต่อสู้ชีวิต เป็นคนใจดี เสียสละเพื่อมิตร กตัญญูต่อผู้มีพระคุณ พยาบาทผู้ที่มาทำร้าย และรักความยุติธรรม

³ หลวงวิจิตรวาทการ (2542, น. (12)) กล่าวว่าท่านได้รับการบอกเล่ามาหลายทิศทางว่านวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* ได้รับการต้อนรับจากผู้อ่านอย่างทั่วถึง และเป็นวรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่สร้างสถิติความแพร่หลายอย่างสูง เล่มแรก ๆ หอดไปโดยไม่สามารถจะหาซื้อได้อีก สำนักพิมพ์ต้องเพิ่มจำนวนพิมพ์เล่มหลัง ๆ

จากเอกลักษณ์ในงานประพันธ์ของท่านดังกล่าวทำให้มีผู้สนใจศึกษาดตัวละครหญิงในงานวรรณกรรมของท่านอันรวมถึงตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* ดังวิทยานิพนธ์ของ วาสนา บุญสม (2535) ที่ศึกษาเรื่องบทบาทผู้หญิงในนวนิยายและเรื่องสั้นของหลวงวิจิตรวาทการ: การศึกษาเชิงวิเคราะห์ ผลการศึกษาพบว่าลักษณะตัวละครหญิงในวรรณกรรมของหลวงวิจิตรวาทการได้รับอิทธิพลมาจากสภาพความเปลี่ยนแปลงในสังคม และจากผู้หญิงที่มีบทบาทสำคัญต่อชีวิตของหลวงวิจิตรวาทการ อิทธิพลเหล่านี้มีส่วนให้หลวงวิจิตรวาทการนิยมใช้ตัวละครหญิงเป็นตัวละครเอกและแสดงบทบาทสำคัญในการดำเนินเรื่อง โดยหลวงวิจิตรวาทการได้สร้างตัวละครหญิงให้มีบทบาทเป็นผู้นำในระดับครอบครัวระดับประเทศ และระดับโลกทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง สรุปได้ว่าจุดประสงค์ในการแตงนวนิยายและเรื่องสั้นของหลวงวิจิตรวาทการมิได้ประสงค์เพื่อความบันเทิงเพียงอย่างเดียว แต่ต้องการเสนอทัศนะเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงบทบาททางสังคมของผู้หญิงไทยด้วย

สุรีย์ สุวรรณภาค (2529) ศึกษาและเขียนวิทยานิพนธ์เรื่องบทบาทของสตรีในด้านสิทธิทางเพศ: ศึกษาจากนวนิยายไทยในช่วงพ.ศ. 2444 ถึง พ.ศ. 2501 ผลการศึกษาพบว่าภูมิหลังทางสังคมทั้งในด้านค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม กฎหมาย และเศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดบทบาทของสตรี และกล่าวถึงบทบาทสตรีในด้านสิทธิทางเพศของตัวละครหญิงประพิมพรรณในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* ว่าสตรีโดยทั่วไปในช่วงนี้ส่วนใหญ่มีอิสระในการเลือกคู่ครองตามความพอใจของตน ทั้งนี้สืบเนื่องจากการอบรมเลี้ยงดูและการศึกษาที่ได้รับ ประกอบกับการออกไปทำงานนอกบ้านทำให้มีโอกาสได้พบปะและเลือกคู่ครองได้ง่ายขึ้น สตรีบางคนแม้จะแต่งงานไปแล้วแต่ก็ยังคงประพฤติตนเป็นอิสระจากกฎเกณฑ์ของสังคม ดังที่ประพิมพรรณเห็นว่าการแต่งงานเป็นเพียงสิ่งสมมุติหรือกฎเกณฑ์ที่สังคมสร้างขึ้น

ทักษ์ เฉลิมเตียรณ (2558, น. 145, 169) เขียนบทความเรื่องกุลสตรีถอยไป: *ห้วงรัก-เหวลึก* และหลวงวิจิตรวาทการกล่าวถึงตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* ว่าหลวงวิจิตรวาทการได้ข้ามพ้นแนวคิดสตรีนิยมสู่รูปแบบ

ชาตินิยมเพื่อเปิดพื้นที่ใหม่ให้หญิงชนชั้นล่างสามัญชนได้มีบทบาทเป็นตัวแทนของผู้หญิงไทยยุคสมัยใหม่ที่มีจิตใจแกร่งกล้า และการที่ประพิมพรรณซึ่งเป็นตัวเอกของเรื่องต้องออกจากสยามทั้งโดยสมัครใจและไม่สมัครใจบ่งบอกถึงการแยกขาดจากรัฐ เป็นการปลดปล่อยผู้หญิงจากบทบาทตามขนบ ประพิมพรรณเป็นเช่นเดียวกับสตรีไทยคนอื่น ๆ ก่อนหน้าคือต่อสู้เคียงบ่าเคียงไหล่กับนักสู้เพื่อเสรีภาพ หากแต่เป็นการต่อสู้ที่ได้มีนิยามชัดว่าอยู่ในกรอบชาตินิยมไทย ผู้หญิงไทยสมัยใหม่ได้กลายเป็นผู้กระทำการอิสระซึ่งสามารถต่อสู้เพื่ออุดมการณ์ความเชื่อของตนเองได้

จากงานศึกษาตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* ของหลวงวิจิตรวาทการที่กล่าวมานี้ทำให้เห็นว่าบริบทสังคมในช่วงเวลาที่หลวงวิจิตรวาทการเขียนนวนิยายเรื่องนี้มีอิทธิพลต่อการสร้างตัวละครหญิงอย่างมาก กล่าวคือตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* แสดงบทบาทเป็นผู้นำทั้งในด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และมีสำนึกความเป็นปัจเจกอย่างผู้หญิงสมัยใหม่ที่เป็นอิสระจากค่านิยมและขนบธรรมเนียมประเพณีในสังคม ซึ่งสอดคล้องกับสตรีในสังคมไทยสมัยนั้นที่ค่อนข้างมีสิทธิและเสรีภาพเท่าเทียมชายทั้งในด้านกฎหมาย ด้านการศึกษา และด้านการเมือง (แม้ว่ายังมีกฎหมายบางข้อในสมัยนี้จำกัดสิทธิสตรีไทยอยู่) อีกทั้งสตรีไทยยังมีลักษณะความคิดสมัยใหม่ อันเนื่องมาจากการศึกษาสูงถึงระดับมหาวิทยาลัยทำให้สตรีไทยมีความรู้และแลเห็นสภาพที่เสียเปรียบของตนในสังคมไทย จนนำไปสู่การเรียกร้องและการเข้าไปมีบทบาททางการเมืองเพื่อแก้ไขความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าว

อย่างไรก็ตามค่านิยมปิตาธิปไตยที่อยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนานยังคงมีอิทธิพลต่อความคิดและวิถีปฏิบัติของผู้ชายไทยในสังคมสมัยใหม่ ค่านิยมดังกล่าวจึงเป็นความ “หวั้โราณ⁴” ที่ครอบงำความคิดของผู้ชายในสังคม จนเป็นเหตุให้เกิดการปะทะกันระหว่างความหวั้โราณของผู้ชายและความคิดสมัยใหม่ของสตรีในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* ของหลวงวิจิตรวาทการก็เช่นกัน ตัวละครหญิง

⁴ ความหวั้โราณในที่นี้หมายถึง ความคิดแบบค่านิยมสมัยเก่า

ในนวนิยายเรื่องนี้มีลักษณะเป็นสตรีสมัยใหม่และได้เผชิญกับความหวัหวัของตัวละครชายที่ยึดติดกับค่านิยมสมัยเก่าจนเป็นเหตุให้ตัวละครหญิงต้องประสบปัญหาต่างๆ มากมาย

จากการศึกษาตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* ของหลวงวิจิตรวาทการในงานวิจัยต่างๆ ดังที่ได้กล่าวไปแล้วจะเห็นได้ว่าการศึกษาดังกล่าวศึกษาลักษณะและบทบาทของตัวละครหญิงทำให้พบว่าตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* มีลักษณะและบทบาทเป็นสตรีสมัยใหม่ แต่ยังไม่มีความวิจัยใดที่ศึกษาความหวัหวัของตัวละครชายว่าสร้างปัญหาและส่งผลกระทบต่อตัวละครหญิงซึ่งเป็นสตรีสมัยใหม่ภายในเรื่องอย่างไรบ้าง ดังนั้นในบทความนี้ผู้วิจัยจึงจะศึกษาในประเด็นดังกล่าว

บิดา-บุตรสาว: ความสัมพันธ์ในครอบครัว

ในหนังสือ *The Creation of Patriarchy* ของ Lerner (1986 อ้างถึงในยศ สันตสมบัติ, 2548, น. 5-6) กล่าวว่าปิตาธิปไตยหมายถึงลักษณะปรากฏและกระบวนการกลายเป็นสถาบันของอำนาจแห่งเพศชายเหนือเพศหญิงและเด็ก ๆ ในครอบครัว อีกทั้งการขยายตัวของอำนาจครอบงำของผู้ชายในบริบทของครอบครัวไปสู่ผู้หญิงโดยทั่วไปในสังคม ปิตาธิปไตยหรือระบบชายเป็นใหญ่นี้เป็นค่านิยมที่อยู่ในครอบครัวไทยมาตั้งแต่สมัยโบราณ ดังปรากฏในคัมภีร์ *ธรรมศาสตร์* ของอินเดีย ซึ่งเป็นต้นแบบของกฎหมายและขนบประเพณีไทยตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยเป็นราชธานีที่กำหนดว่า “เมื่อเยาว์ บิดาเป็นผู้คุ้มครองรักษา เมื่อเติบโตใหญ่เป็นหน้าที่ของสามีและเมื่อแก่เฒ่าเป็นหน้าที่ของบุตรชาย” (สังข์ พัทธินัย, 2513, น. 1) และค่านิยมดังกล่าวนี้ได้ดำรงอยู่ในสังคมไทยมาจนถึงยุคที่สังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ อันเป็นยุคที่สตรีเห็นว่าชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

นวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* ของหลวงวิจิตรวาทการแสดงให้เห็นความขัดแย้งของความสัมพันธ์บิดา-บุตรสาวในสังคมไทยที่เปลี่ยนแปลงเข้าสู่ความเป็นสมัยใหม่ แต่ผู้ชายไทยบางส่วนยังคงมีค่านิยมความเชื่อแบบเก่า

ประพิมพรรณตัวละครเอกในเรื่องต้องเผชิญปัญหาขัดแย้งกับบิดาผู้ซึ่งเชื่อมั่นในความคิดและความเข้าใจของตัวเอง เขาเป็นอดีตขุนนางที่คิดว่าตนเป็นที่นับถือของผู้คนจึงไม่ยอมเชื่อประพิมพรรณว่าผู้คนที่หลายมิได้นับถือเขาแล้ว และเพียงแสดงออกโดยการสร้างทำเพื่อหวังประโยชน์จากบิดาของเธอ เมื่อประพิมพรรณตกเดือนและพูดแย้งความคิดความเชื่อของบิดาอย่างสตรีสมัยใหม่ที่มีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็น บิดาของเธอกลับดุว่า “ทำไมลูกจึงรู้ดีกว่าพ่อ” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 54) และโกรธมากเมื่อเธอเตือนเขา เพราะ “... ตั้งแต่เล็กแต่น้อยมาประพิมพรรณไม่เคยเถียงพ่อ ไม่เคยแสดงความเห็นขัดแย้งกับพ่อ ถึงอย่างนี้” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 71) ปฏิกริยาของบิดานี้สะท้อนให้เห็นค่านิยมเก่าของบิดาที่เชื่อว่าผู้เป็นบิดาย่อมมีความรอบรู้ ฉลาด หรือเข้าใจโลกมากกว่าผู้เป็นบุตรสาว และด้วยความเชื่อเช่นนี้ทำให้บิดาของประพิมพรรณไม่ลดเลิกการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยเพื่อจัดเลี้ยงรับรองผู้คนที่แสดงออกว่ายกย่องนับถือเขา ส่งผลให้เขาถูกหลอกเป็นทีตลกขบขันของคนอื่น

นอกจากจะเป็นทีตลกขบขันแล้ว บิดาของประพิมพรรณยังถูกหลอกใช้จากการเข้าใจว่าตนเป็นที่เคารพนับถือ ครั้งหนึ่งทองเทศชายหนุ่มข้างบ้านนำของที่ขโมยมาฝากไว้กับบิดาของประพิมพรรณ เมื่อบิดาของประพิมพรรณถูกตำรวจจับ เขากลับไม่ยอมบอกความจริงและปกปิดเรื่องทองเทศไว้ เพราะบิดาของประพิมพรรณเห็นว่า “... การที่นายทองเทศเอามาฝากก็ด้วยความนับถือ เมื่อเขานับถือแล้ว จะไปให้ร้ายแก่เขาให้เสียความนับถือไปนั้น คนอย่างบิดาของเธอทำไม่ได้” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 76)

ความหลงเข้าใจผิดของบิดาของเธอเกิดจากความหวัหวัโบราณ เชื่อในสถานภาพการเป็นบิดาที่เหนือกว่าบุตรสาว จึงไม่ยอมรับคำตักเตือนท้วงติงของประพิมพรรณ นำไปสู่ปัญหาค่าใช้จ่ายในครอบครัวและการถูกตำรวจจับเพราะมีของโจรในครอบครอง สุดท้ายประพิมพรรณต้องแก้ปัญหาที่บิดาก่อไว้ และยังต้องเป็นผู้หารายได้เข้าบ้าน ควบคุมค่าใช้จ่ายฟุ่มเฟือย และสังหารทองเทศ

ความหวัหวัโบราณของบิดาประพิมพรรณยังไม่หมดเพียงเท่านั้น บิดาของประพิมพรรณยังมีความเชื่อว่าผู้เป็นบิดามีอำนาจในการตัดสินใจสูงสุดของบ้าน

ดังนั้นเขาจึงมีสิทธิ์เลือกคู่ครองให้แก่บุตรสาว เมื่อประพิมพรรณเดินทางกลับมาจากยุโรปและอยู่ในสถานะไม่มีสามี บิดาประพิมพรรณต้องการให้ประพิมพรรณแต่งงานอีกครั้งหนึ่งเพราะต้องการให้เธอมีผู้ชายดูแล โดยผู้ชายที่บิดาประพิมพรรณอยากให้ประพิมพรรณแต่งงานด้วยคือซวงส์ บุตรชายของลุงของประพิมพรรณ อย่างไรก็ตามบิดาประพิมพรรณไม่ได้บังคับให้ประพิมพรรณแต่งงานแบบคลุมถุงชนอย่างในสมัยก่อน ยังคงให้สิทธิ์ประพิมพรรณในการตัดสินใจ ในตอนแรกประพิมพรรณเชื่อฟังและยอมทำตามความต้องการของบิดา ดังความที่บิดาของประพิมพรรณสนทนากับเธอว่า

‘เชื่อพ่อเถอะ มันเป็นเรื่องไม่มีสาระจริงๆ เล่าให้ฟังแล้วลูกก็จะเห็นว่าไม่ใช่เรื่องใหญ่โตอะไร ไม่ใช่เรื่องสำคัญถึงกับจะเป็นเครื่องตัดสินใจว่าจะแต่งงานกับเขาหรือไม่ พบตัวเขาเสียก่อน แล้วก็ลองพูดจากันดู เรื่องเขาเล็กกับเมียเป็นเรื่องเบ็ดเตล็ด’

เมื่อพ่อบังคับให้เชื่อ ฉันก็ต้องเชื่อ เมื่อพอบอกว่าเป็นเรื่องไม่มีสาระ ไม่มีความสำคัญอะไร ฉันก็ต้องเชื่อพ่อไว้ที อันที่จริงเรื่องที่ฉันกับซวงส์จะพบกันนั้น ก็ดูไม่มีความจำเป็นอะไรนัก เพราะเรารู้จักกันแล้ว การที่ไม่ได้เห็นกันมาช้านานก็คงไม่ทำให้เปลี่ยนแปลงอะไร ฐานะของเขาตามที่คุณพ่อบอก ก็คงเป็นฐานะอย่างปานกลาง ตัวฉันเองก็ได้ดิ้นรนในเรื่องแต่งงาน ฉันกำลังอยู่เป็นสุขสบาย ในชีวิตที่อ่าน ๆ เขียน ๆ ฉันไม่ต้องการชีวิตอะไรที่ผิดแปลกกว่านี้ แต่ฉันรู้สึกพ่อก็มีความต้องการอย่างมากที่จะให้ฉันแต่งงาน

(หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 740-742)

จากข้อความข้างต้นคำพูดของบิดาประพิมพรรณที่กล่าวว่า “เชื่อพ่อเถอะ” เป็นการแสดงอำนาจของบิดาที่มีต่อบุตรสาว และบุตรสาวอย่างประพิมพรรณได้ตอบรับอำนาจดังกล่าวด้วยการกล่าวกับตนเองว่า “เมื่อพ่อบังคับให้เชื่อ ฉันก็ต้องเชื่อ” แสดงให้เห็นถึงการยินยอมอยู่ภายใต้อำนาจปิตาธิปไตยของบิดา แต่ต่อมาเมื่อประพิมพรรณพบกับพวงรักภรรยาเก่าของซวงส์ เธอก็ต้องประสบปัญหาเพราะเธอพบว่าพวงรักและซวงส์ยังรักกันอยู่แต่ต้องหย่าร้างกันด้วยเหตุผลไม่สมควร เธอจึงเห็นว่าการแต่งงานระหว่างเธอกับซวงส์เป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง เป็นเหตุให้เธอ

ฝ่าฝืนอำนาจของบิดาด้วยการไม่แต่งงานกับซูวงศ์ และช่วยให้เขาทั้งสองคนกลับมาคืนดีและอยู่กินเป็นสามีภรรยาดังเก่า การฝ่าฝืนอำนาจบิดาของประพิมพรรณทำให้ประพิมพรรณคาดหมายว่า “...คงจะถูกต่อว่าต่อขานเรื่องที่ฉันทำผิดความประสงค์ของพ่อ...” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 796) แต่บิดาของประพิมพรรณกลับ “...ไม่ว่าอะไร ข้ายังชมว่าฉันทำดี ทำถูก ทำให้ฉันดีใจ เพราะเมื่อพ่อชมว่าดีแล้ว ก็เชื่อได้ว่าดีจริง เห็นจะเป็นครั้งแรกในชีวิตของฉัน ที่ได้ทำการซึ่งนับว่าเป็นความดี...” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 796)

ชาโลเมหรือคมขำ⁵ เป็นตัวละครหญิงอีกตัวหนึ่งที่ต้องเผชิญกับความหวัหวัรอนของบิดาจากความเชื่อว่าเป็นบิดามีอำนาจในการตัดสินใจเลือกคู่ครองให้แก่บุตรสาว บิดาของชาโลเมหรือคมขำได้ตกลงยกชาโลเมหรือคมขำให้แก่หลุยส์ซึ่งเป็นคนรับใช้คนสนิทตามคำขอของหลุยส์ ทำให้ชาโลเมหรือคมขำต้องประสบปัญหาเพราะเธอไม่ยินดีที่จะแต่งงานกับหลุยส์ ด้วยเหตุนี้เธอจึงคิดขจัดขึ้นอำนาจของบิดาด้วยการฆ่าตัวตาย เพื่อที่เธอจะได้ไม่ต้องถูกบังคับให้ทำในสิ่งที่เธอไม่ต้องการ ดังความที่เธอสนทนากับทรงวุฒิว่า “...ตั้งใจแน่วแน่แล้ว’ ชาโลเมพูด ‘ว่าถ้าวันใดฉันถูกบังคับให้แต่งงานกับนายหลุยส์ ฉันจะกระโดดน้ำตาย” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 518)

⁵ ชาโลเมหรือคมขำ สาวลูกครึ่งเยอรมัน-แอฟริกา เป็นลูกสาวในอุปการะของนายสโมลินอฟ เหตุเพราะบิดาที่แท้จริงของเธอต้องแต่งงานกับหญิงเชื้อชาติเดียวกัน เขาจึงต้องซ่อนเมียพื้นเมืองซึ่งเป็นคนดำในแอฟริกาและลูกซึ่งเกิดกับเมียนั้น แต่มารดาของชาโลเมหรือคมขำเสียชีวิตตอนเธออายุ 2 ขวบ บิดาของชาโลเมหรือคมขำจึงต้องพาเธอไปฝากไว้กับนายสโมลินอฟซึ่งเป็นคนที่เขาไว้ใจตั้งแต่อายุ 3 ขวบ ต่อมานายสโมลินอฟและหลุยส์ซึ่งเป็นคนใช้ของเขาได้ร่วมกันฆ่ามารดาตามสโมลินอฟเพราะหวังสมบัติ นายสโมลินอฟกับหลุยส์จึงถูกจับและถูกตัดสินโทษให้ไปทำงานหนักบนเกาะแห่งหนึ่ง เมื่อไปทำงานที่นั่นได้ 4 ปี หลุยส์ก็พานายสโมลินอฟหนีไปอยู่บนเกาะร้างแห่งหนึ่ง นายสโมลินอฟจึงติดต่อชาโลเมหรือคมขำซึ่งตอนนั้นอายุ 15 ปีให้มาอยู่ด้วยกัน ชาโลเมหรือคมขำจึงหนีออกจากโรงเรียนและมาอยู่กับนายสโมลินอฟและหลุยส์ที่เกาะร้างแห่งนั้น จนกระทั่งชาโลเมหรือคมขำอายุ 18 ปี เธอก็ได้พบกับทรงวุฒิ เหตุเพราะทรงวุฒิเดินขึ้นมาสืบหาจบนเกาะร้างที่เธอ นายสโมลินอฟ และหลุยส์อาศัยอยู่

สุดท้ายแวนฟ้า⁶ เป็นตัวละครหญิงอีกตัวหนึ่งที่เผชิญความเชื่อหัวโบราณที่ว่าบิดาเป็นผู้ให้กำเนิด ดูแลและหาเลี้ยงครอบครัว ดังนั้นบิดาจึงเป็นผู้มีบุญคุณต่อบุตรสาว บุตรสาวต้องกตัญญูรู้คุณบิดา ทำให้เธอต้องประสบปัญหา เพราะเธอไม่สามารถบอกเหตุผลที่ปฏิเสธความรักของมาโนชได้ว่าร่างกายของเธอมีพิษอันเนื่องมาจากเป็นความลับทางการค้นคว้าของบิดา ดังความว่า “...แต่ฉันบอกเธอไม่ได้ ฉันไม่สามารถจะทรยศต่อพ่อของฉัน” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 118) อย่างไรก็ตามเธอได้พยายามฝ่าฝืนอำนาจของบิดาด้วยการแสดงพฤติกรรมต่างๆ ให้มาโนชเห็นและเข้าใจว่าเธอเป็นผู้หญิงที่มีพิษในร่างกาย แต่เขาก็ไม่เข้าใจ จนในที่สุดเขาได้จูมพิตเธอและถูกพิษในตัวเธอเข้าอย่างแรง ทำให้เขาต้องพักรักษาตัวอยู่เป็นเวลานาน

ความสัมพันธ์บิดา-บุตรสาวในนวนิยายเรื่อง*ห้วงรัก-เหวลึก*ที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าความหัวโบราณของบิดาที่เชื่อว่าตนมีสถานภาพและความรอบรู้เหนือกว่าบุตรสาวได้ทำให้ประพิมพรรณต้องประสบปัญหาขัดแย้งกับบิดา เพราะบิดาไม่ยอมรับฟังคำเตือนของเธอ ส่งผลให้ประพิมพรรณต้องตามแก้ปัญหาทั้งที่เกิดจากการกระทำของบิดาและจากการที่บิดาของเธอถูกกระทำ นอกจากนี้ความหัวโบราณของบิดาที่เชื่อว่าตนมีอำนาจในการตัดสินใจเลือกคู่ครองให้แก่บุตรสาวได้ทำให้บุตรสาวซึ่งอยู่ในยุคของสังคมที่กำลังเปลี่ยนเข้าสู่สมัยใหม่อันเป็นยุคที่สตรีมีความเชื่อมั่นในความคิดของตนเองถึงเห็นถึงความไม่ถูกต้อง และไม่ยินยอมที่จะปฏิบัติตามความต้องการของบิดา จนเกิดการฝ่าฝืนและขัดขืนอำนาจของบิดาขึ้น โดยเฉพาะการฝ่าฝืนของประพิมพรรณที่ผลสุดท้ายแล้วบิดาของเธอกลับขึ้นชมในการกระทำของเธอ แสดงให้เห็นถึงการสับสนุนของหลวงวิจิตรวาทการที่ต้องการ

⁶ แวนฟ้า สาวลูกครึ่งฝรั่งเศส-ลาว อายุประมาณ 19-20 ปี บิดาของเธอคือนายแพทย์ดุรง เป็นชาวฝรั่งเศสที่มาตั้งสถานันค้นคว้าในเทือกเขาแดนลาวเพื่อศึกษาและวิจัยเกี่ยวกับสมุนไพรมีพิษ ส่วนมารดาของเธอเป็นชาวเวียงจันทร์แต่เสียชีวิตไปก่อนหน้านี้แล้ว แวนฟ้าจึงอยู่กับบิดาที่สถานันค้นคว้าเพียงสองคน แวนฟ้าเป็นผู้หญิงที่มีร่างกายเป็นพิษจากการรับพิษที่ละเล็กละน้อยจากต้นไม้ที่อยู่ในสถานีวิจัยตั้งแต่อยู่ในครรภ์ ต่อมาเธอได้พบกับมาโนชซึ่งมาศึกษาเรื่องสมุนไพรกับนายแพทย์โกติเอซึ่งตั้งสถานันค้นคว้าอยู่ใกล้ๆ และเป็นเหตุให้ทั้งสองคนเกิดความรู้สึกรักใคร่ชอบพอกันในเวลาต่อมา

ให้บุตรสาวปฏิบัติตามความเชื่อของตนเองและไม่อยู่ภายใต้อำนาจของบิดาอีกต่อไป และความหวั่นเกรงที่เชื่อว่าบิดาเป็นผู้มีบุญคุณต่อบุตรสาว บุตรสาวต้องกตัญญูรู้คุณบิดานั้น แวนฟ้าได้พยายามหาหนทางฝ่าฝืนอำนาจดังกล่าว ทำให้เห็นว่าอำนาจของบิดาที่ครอบงำบุตรสาวนั้นเริ่มเสื่อมลงในสังคมที่กำลังเปลี่ยนเข้าสู่ยุคสมัยใหม่ เพราะบุตรสาวเริ่มทำตามความต้องการของตัวเอง เธอจึงไม่ยอมอยู่ภายใต้อำนาจของบิดาอย่างสมบูรณ์เหมือนดังสมัยก่อน

สามิ-ภรรยา: การนอกใจ

สังคมไทยสมัยก่อนสามิมีภรรยาก็คนก็ได้ไม่มีกฎหมายห้ามไว้ ซึ่งมักจะเป็นไปตามฐานะทางเศรษฐกิจของสามิ ดังที่ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2551, น.68) กล่าวถึงการมีภรรยาหลายคนของผู้ชายในสังคมไทยสมัยก่อนว่า

... ชายชนชั้นสูงนิยมมีภรรยามาก เพื่อแสดงฐานะบารมี จำนวนภรรยาและลูกแสดงให้เห็นถึงความเป็นชาย สมรรถภาพในทางเพศ และความสามารถในการนำและปกครอง นอกจากนี้ การมีภรรยาหลายคนยังสนองประโยชน์ทางการเมืองของชายชนชั้นสูงที่ต้องการสร้างความสัมพันธ์เชิงเครือญาติผ่านการแต่งงาน หรือรับเอาผู้หญิงของรัฐพันธมิตรหรือตระกูลขุนนางใหญ่เป็นภรรยา แม้ในเวลาที่มีการแต่งงานเพื่อเหตุผลทางการเมืองเริ่มลดความสำคัญลง การมีภรรยาหลายคนก็ยังเป็นเครื่องบ่งชี้ให้เห็นถึงอำนาจของผู้ชาย

ในทางกลับกันหากภรรยามีชู้จะถูกประณาม เป็นที่รังเกียจของสังคมและได้รับโทษทางกฎหมายอย่างหนัก นอกจากนี้สามิยังมีอำนาจเหนือภรรยาสามารถเมียนตีหรือนำไปขายได้ จนกระทั่งในสมัยรัชกาลที่ 5 เทียนวรรณเริ่มเสนอให้ออกกฎหมายให้ชายมีภรรยาได้คนเดียว เพราะเขาไม่เห็นด้วยกับการที่ชายมีภรรยาหลายคน แต่ข้อเสนอของเขาไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 6 พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำริส่งเสริมให้ชายมีภรรยาได้คนเดียว แต่ต่อมาพระองค์ทรงเปลี่ยนพระทัย เนื่องจากพระองค์ทรงกังวลเรื่องรัชทายาท และพระองค์ยังทรงคัดค้านข้อเสนอของ

กรมหมื่นสวัสดิวัดนวิศิษฎ์ในการร่างกฎหมายลักษณะผัวเมียและการจดทะเบียนครอบครัว กรณีให้ชายมีภรรยาถูกต้องตามกฎหมายได้เพียงคนเดียว

การร่างกฎหมายให้ชายมีภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายได้เพียงคนเดียว ได้มีข้อถกเถียงเรื่อยมา จนกระทั่งประเทศไทยเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์มาเป็นระบอบประชาธิปไตย รัฐบาลไทยได้เร่งรัดให้คณะกรรมการร่างกฎหมายตรวจร่างประมวลกฎหมายให้เสร็จสิ้นและประกาศใช้เป็นกฎหมายโดยเร็วที่สุดเพื่อจะได้เป็นเอกราชโดยสมบูรณ์ในทางศาลและศาลการคณะกรรมการร่างกฎหมายได้รับแรงปฏิบัติงานตามความประสงค์ของรัฐบาล ครั้นจัดร่างมาถึงบรรพ 5 ว่าด้วยครอบครัวก็ชะงักลงเพราะประเพณีเดิมของไทยที่ให้ชายมีภรรยาอันชอบด้วยกฎหมายได้หลายคนขัดกับกฎหมายสากลของนานาชาติอารยประเทศที่ให้ชายมีภรรยาได้เพียงคนเดียว คณะกรรมการจึงทำรายงานเข้าปรึกษาในรัฐสภา

รัฐสภาได้ประชุมพิจารณาเรื่องนี้เมื่อวันที่ 18 มกราคม พ.ศ. 2476 ที่ประชุมได้ถกเถียงกันโดยแยกความเห็นออกเป็น 2 ฝ่าย ฝ่ายหนึ่งเห็นว่าควรให้ชายมีภรรยาได้เพียงคนเดียว โดยให้เหตุผลว่าจะทำให้ฐานะของครอบครัวมั่นคงขึ้น และเป็นการส่งเสริมเกียรติของหญิงให้ทัดเทียมชาย เพราะการมีภรรยาหลายคนนั้น นอกจากเปลืองทรัพย์แล้ว ยังก่อให้เกิดการไม่ปรองดองในครอบครัว เกิดปัญหาเลือกที่รักมักที่ชังแก่บุตรที่มีจำนวนมาก และไม่อาจหาทุนทรัพย์มาช่วยเหลือนบุตรให้มีวิชาความรู้ได้ดีทุกคนได้ แต่อีกฝ่ายหนึ่งมีข้อโต้แย้งว่าการให้มีภรรยาคนเดียวเป็นการขัดต่อประเพณีดั้งเดิม หากได้ภรรยาไม่ดีหรือมีโรคที่มีบุตรไม่ได้ก็จะเกิดความเดือดร้อนและมีปัญหาโต้แย้งเรื่องบุตรนอกสมรส ทำให้ที่ประชุมยังตกลงกันไม่ได้

ในวันที่ 22 มกราคม พ.ศ. 2476 ที่ประชุมอภิปรายต่อไป นายสวัสด์ ยู่เวส สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดนครสวรรค์ยืนยันว่าชายควรมีภรรยาคนเดียว เขาเห็นว่า “... ตั้งแต่ข้าพเจ้าเกิดมายังไม่เคยเห็นครอบครัวใดที่มีภริยามาก มีความปกติสุข บุตรก็ถูกทอดทิ้งอย่างน่าสงสาร การมีภริยามากเป็นการกระทำผิดร้ายยิ่งกว่าเป็นโจรปล้นทรัพย์ หรือเป็นผู้ร้ายฆ่าคนเสียอีก เป็นการทรमानสตรี

และบุตรหลานให้เสื่อมเสียไปตลอดชีวิต” นอกจากนี้สมาชิกส่วนใหญ่ยังเห็นว่า ประเพณีเก่าๆ บางอย่างนั้นควรมีการเปลี่ยนแปลงเพื่อความเจริญก้าวหน้าตามแบบอารยประเทศ (ลำพวรรณ น่วมบุญลือ, 2519, น. 146-148)

ในที่สุดรัฐสภาได้ตกลงด้วยเสียงข้างมากให้ชายไทยมีภรรยาได้เพียงคนเดียว ตามประเพณีสากลด้วยผลการลงคะแนนมีผู้เห็นด้วยกับการจดทะเบียนมีภรรยาคนเดียว 77 คน ไม่เห็นด้วย 19 คน หลวงวิจิตรวาทการได้เข้าร่วมประชุมด้วยทั้ง 2 วันและอยู่ข้างฝ่ายที่เห็นว่าชายควรมีภรรยาเพียงคนเดียว เมื่อเสร็จการประชุม คณะกรรมการร่างกฎหมายได้ชำระกฎหมายเสร็จตามนโยบายนั้น เมื่อรัฐบาลนำเสนอรัฐสภา รัฐสภาได้ลงมติให้ใช้ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บรรพ 5 เป็นกฎหมายได้ โปรดเกล้าฯ ให้ออกประกาศวันที่ 27 พฤษภาคม พ.ศ. 2478 และใช้เป็นกฎหมายตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม พ.ศ. 2478 (สังข์ พัดโนทัย, 2513, น. 102)

การที่ประเทศไทยเริ่มใช้กฎหมายให้ผู้ชายไทยมีภรรยาที่ถูกต้องตามกฎหมายได้เพียงคนเดียวในปีพ.ศ. 2478 แสดงให้เห็นว่าการสร้างค่านิยมผัวเดียวเมียเดียวเพิ่งเกิดขึ้นก่อนที่หลวงวิจิตรวาทการจะเขียนนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* ได้ไม่นาน และในนวนิยายเรื่องนี้ได้แสดงให้เห็นปัญหาอันเกิดจากความขัดแย้งทางแนวคิดในความสัมพันธ์ของสามี-ภรรยา เพราะสามียังคงหวังโบราณจึงยังยึดถือค่านิยมเก่า แต่ภรรยาได้หลุดพ้นจากค่านิยมเก่าเหล่านั้นและทำตามความต้องการของตัวเองอย่างสตรีในสังคมสมัยใหม่จนทำให้เกิดปัญหาการนอกใจขึ้น

ในเรื่องประพิมพรรณประสบปัญหาจากมาโนชเพราะเขาใช้ความรักที่ประพิมพรรณมีต่อเขาดึงให้เธอมาเป็นอนุภรรยาของเขา ดังความว่า

“กรุณาฉันเถอะ ประพิมพรรณ ขออย่าให้มีการเปลี่ยนแปลงอะไรในชีวิตของเราทั้งสอง”

“เธอจะไม่ให้มีการเปลี่ยนแปลงเลยอย่างไรได้ ในเมื่อเธอแต่งงานไปก่อนแล้วฉันก็แต่งงานแล้ว ถึงอย่างไรก็ต้องมีการเปลี่ยนแปลงบ้าง”

เขาอ่อนวอน อ่อนวอนอย่างที่เคยอดอ่อนมาแต่ก่อน เขาขอให้ความรักระหว่างเขากับประพิมพรรณยังคงเป็นไปอย่างเดิม เขาพูดว่าเขาอาจจะเป็นบ้าหรือฆ่าตัวตาย ถ้าความรักในระหว่างเขากับประพิมพรรณจะต้องเปลี่ยนแปลงไป เขาตรงเข้าขออดประพิมพรรณ ขอจูบ ขอความรักอย่างที่เขาค่อยได้

(หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 204)

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าแม้มาโนชจะแต่งงานกับสตรีที่พ่อแม่จัดหาให้แล้ว แต่เขายังติดต่อขอมีความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับประพิมพรรณ จากคำพูดขอร้องอ่อนวอน คำขู่ และการที่เขาสัมผัสร่างกายของประพิมพรรณแสดงให้เห็นถึงความเอาแต่ใจและการต้องได้ในสิ่งที่ต้องการ แม้ว่าเขาจะรู้อยู่เต็มอกว่าประพิมพรรณแต่งงานกับพรเพิ่มแล้วก็ตาม ทั้งนี้เพราะมาโนชกับประพิมพรรณยึดถือคนละแนวคิด มาโนชยึดถือค่านิยมชายเป็นใหญ่ เขาจึงพยายามเอาเปรียบประพิมพรรณด้วยการให้ประพิมพรรณยินยอมมีความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับเขาต่อไป แสดงให้เห็นว่าเขาไม่ยึดถือค่านิยมผัวเดียวเมียเดียวอันเป็นค่านิยมสมัยใหม่ ในขณะที่ประพิมพรรณยึดถือแนวคิดความรักเป็นใหญ่ อันเป็นแนวคิดของคนในสังคมสมัยใหม่ ดังที่ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์ (2551, น. 79) กล่าวว่า

ถ้ามองจากมุมมองของคนหลายกลุ่มในศตวรรษที่ 20-21 ความรักแบบโรแมนติกเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของเพศวิถี อาจกล่าวได้ว่าศตวรรษที่ 20 เป็นยุคของความรักแบบโรแมนติก เพราะความรักแบบนี้ถูกให้คุณค่าอย่างสูงส่งจนแทบจะเป็นปัจจัยที่คนขาดไม่ได้ในการดำรงชีวิตเหมือนอากาศและน้ำเลยทีเดียว และมีความสำคัญเชิงจิตวิญญาณ ในฐานะเครื่องหล่อเลี้ยงชีวิตที่คนสมัยใหม่ไขว่คว้า ความรักแบบโรแมนติกได้เข้าแทนที่ปัจจัยทางเศรษฐกิจและการเมืองที่เคยมีอิทธิพลในการเลือกว่าใครควรแต่งงานกับใคร ความรักแบบโรแมนติกคือแรงผลักดันให้คนเข้าหรือออกจากการทำงาน...

การที่ประพิมพรรณให้คุณค่ากับความรักแบบโรแมนติกจนยึดถือแนวคิดความรักเป็นใหญ่นี้ทำให้เธอไม่สนใจชนบทภูเกณฑึ้นในสังคม เธอจึงยอมมีความสัมพันธ์ที่ผิดศีลธรรมกับมาโนชและนอกใจพรเพิ่ม อย่างไรก็ตามต่อมามาโนช

ได้พยายามยุติความสัมพันธ์กับเธอ เธอจึงตอบได้การกระทำของเขาด้วยการสังหารมาโนช เพราะเธอเห็นว่าเขาทรยศต่อความรักของเธอ

การที่ประพิมพรรณเป็นชู้กับมาโนชทำให้เธอขัดแย้งกับพรเพิ่มเช่นกัน เพราะเขามีค่านิยมว่าภรรยาไม่ชู้ไม่ได้ เขาจึงเห็นว่าการที่ภรรยาไม่ซื่อสัตย์และนอกใจสามีเป็นเรื่องร้ายแรง ดังเขาได้แสดงความเห็นเรื่องบทลงโทษที่สมควรแก่ภรรยาที่มีชู้ว่า “ควรจะแลเนื้อเอาเกลือกหา” พรเพิ่มตอบ ‘ฆ่าเสียอย่างทารุณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อกำลังมีสามีที่เป็นคนดีสารพัดอย่าง” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 215-216) ความเห็นของพรเพิ่มนี้แสดงให้เห็นถึงความหวัหวัรอนที่เขามี เพราะนอกจากเขาจะเห็นว่าภรรยาไม่ชู้ไม่ได้แล้ว เขายังเห็นว่าสามีมีอำนาจเหนือภรรยา ดังนั้นเมื่อภรรยาของเขามีชู้ เขาย่อมมีสิทธิ์ลงโทษภรรยาให้ได้รับความทรมานหรือคิดจะเอาชีวิตของภรรยาก็ย่อมได้

นอกจากนี้พรเพิ่มยังต้องการให้ประพิมพรรณสารภาพความผิดเรื่องที่เธอเป็นชู้กับมาโนชและให้เธอรับรองกับเขาว่าจะไม่ทำอีก การกระทำดังกล่าวเป็นการแสดงให้เห็นว่าสามีมีอำนาจเหนือภรรยาและภรรยาต้องเชื่อฟัง ประพิมพรรณซึ่งเป็นสตรีสมัยใหม่และยึดถือความเท่าเทียมกันในสังคมจึงไม่สามารถทนการแสดงอำนาจของสามีที่มีต่อเธอได้ เธอจึงลุกขึ้นสู้กับอำนาจดังกล่าวด้วยการวิจารณ์บทบาทการเป็นสามีที่ไม่ดีของเขา ดังความว่า

‘ฉันก็ไม่รู้จะพูดอย่างไร เวลาเราแต่งงานกันเธอก็ไม่มีอะไรมา บ้านช่องที่เราอยู่กันเวลานี้ก็เป็นบ้านของฉัน เงินเดือนของเธอก็ไม่ค่อยจะพอกิน เวลาฉันลำบากเธอไม่ได้ช่วยอะไร แล้วยังมาตั้งตัวเป็นผู้พิพากษาลงโทษ เพราะถือสิทธิอย่างเดียวคือเป็นสามี ฉันเองก็ไม่ได้เริ่มพูดเรื่องเล็กกัน เธอเองเป็นคนแสดงความวิตกว่าจะเสียเกียรติของเธอ ฉันฟังที่เธอพูด รู้สึกว่าเธอมีสองอย่างเท่านั้นในตัวของเธอ คืออำนาจกับเกียรติ ไม่มีความเห็นอกเห็นใจ ไม่มีความรู้สึกเป็นคู่ทุกข์คู่ยาก มีแต่เกียรติ มีแต่อำนาจ เพราะฉะนั้นก็สุดแต่ใจเธอ’

(หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 222)

จากข้อความข้างต้นประพิมพรรณวิจารณ์บทบาทการเป็นสามีของพรเพิ่มว่า เขาไม่สามารถเป็นที่พึ่งให้แก่ภรรยาอย่างเธอได้ ทำให้ความเป็นชายของเขาถูกบั่นทอน เขาจึงไม่มีอำนาจเหนือภรรยาของเขาอีกต่อไป ตรงกันข้ามประพิมพรรณกลับมีอำนาจมากขึ้น เพราะพรเพิ่มยังต้องอาศัยบ้านของเธออยู่ และจากคำกล่าวของประพิมพรรณยังแสดงให้เห็นถึงความหวัหวัของพรเพิ่มว่าเขารู้สึกเสียเกียรติเมื่อภรรยาของเขามีชู้ ซึ่งความรู้สึกนี้เกิดจากการยึดถือค่านิยมสมัยก่อนที่สังคมไทยให้ความสำคัญกับ “เกียรติ” ของผู้ชายที่เป็นสามีมากกว่าตัวผู้หญิง (ชลิตาภรณ์ ส่งสัมพันธ์, 2551, น. 74) เป็นเหตุให้บทลงโทษทางกฎหมายของผู้หญิงมีชู้ในสมัยก่อนนั้นหนักมาก และยังให้สิทธิ์สามีสามารถลงโทษภรรยาและชายชู้เพราะถือว่าทำให้เขาเสื่อมเสียเกียรติ ความขัดแย้งทางแนวคิดของพรเพิ่มและประพิมพรรณดังกล่าวมานี้ทำให้พวกเขาไม่สามารถรักษาสถานภาพการเป็นสามีภรรยาไว้ได้ และต้องจบความสัมพันธ์ด้วยการหย่าร้างในที่สุด

ตัวละครหญิงถนนอมขวัญ⁷ และเทียมจันทร์⁸ ก็ประสบปัญหาจากอรรถพิทย์ เพราะอรรถพิทย์มีค่านิยมว่าผู้ชายสามารถมีภรรยามากกว่า 1 คน ดังจะเห็นได้จากการที่เขาอกใจถนนอมขวัญด้วยการมีเทียมจันทร์เป็นภรรยาลับอีกหนึ่งคน ต่อมาเมื่อเทียมจันทร์วางยาพิษฆ่าถนนอมขวัญ และประพิมพรรณวางแผนจับเทียมจันทร์ เขาก็หลงเสน่ห์ประพิมพรรณและต้องการแต่งงานกับเธออีก แสดงให้เห็นว่าเขาไม่ได้ยึดถือค่านิยมผัวเดียวเมียเดียว

⁷ ถนนอมขวัญเป็นภรรยาของอรรถพิทย์และเป็นเพื่อนสนิทตั้งแต่เด็กของประพิมพรรณ ถนนอมขวัญมีสุขภาพไม่แข็งแรงและไม่ได้รับการเอาใจใส่จากสามีเท่าที่ควร จนเป็นเหตุให้เธอถูกเทียมจันทร์ฆ่าโดยการวางยาพิษ

⁸ เทียมจันทร์เป็นเพื่อนกับถนนอมขวัญ และเป็นหม้ายเพราะสามีตาย แต่สามีของเธอได้ทิ้งสมบัติไว้ให้จำนวนมาก ต่อมาเธอเป็นภรรยาลับของอรรถพิทย์และได้ให้เงินเขาหลายแสนบาทไปทำกิจการเกี่ยวกับการค้า เทียมจันทร์อยากเป็นภรรยาของอรรถพิทย์ เธอจึงวางยาพิษฆ่าถนนอมขวัญและทำให้คนในสังคมเชื่อว่าประพิมพรรณเป็นคนทำ เพื่อกำจัดประพิมพรรณไม่ให้เข้ามาเป็นส่วนเกินในความรักระหว่างเธอกับอรรถพิทย์

การที่อรรถพิทยไม่ยึดถือค่านิยมผัวเดียวเมียเดียวนี้ทำให้ตัวละครหญิงต้องประสบปัญหาต่าง ๆ มากมาย ทั้งถนอมขวัญที่ยินยอมอยู่ภายใต้อำนาจของสามี ทำให้เธอไม่ได้รับการเอาใจใส่และถูกสามีทอดทิ้งให้อยู่ตามลำพัง จนเป็นเหตุให้เธอถูกเทียมจันทร์ฆ่าโดยการวางยาพิษ อีกทั้งอรรถพิทยยังไม่คิดจะทวงความยุติธรรมให้กับการตายของเธอ เพราะเห็นว่าเทียมจันทร์ซึ่งเป็นภรรยาของเขาอีกคนหนึ่งเป็นผู้กระทำ ชีวิตของถนอมขวัญจึงเป็นเหมือนสิ่งไม่มีค่าสำหรับอรรถพิทย เทียมจันทร์ก็ประสบปัญหาเช่นกันเพราะเธอเป็นอนุภรรยาที่อยากเป็นภรรยาเอก เธอจึงทำตามความต้องการของตัวเองด้วยการวางยาพิษฆ่าถนอมขวัญ และเมื่อเธอเห็นว่าอรรถพิทยมีใจให้ประพิมพรรณ เธอก็คิดจะฆ่าประพิมพรรณเช่นกัน จนทำให้เธอเกือบต้องรับโทษประหาร

สุดท้ายเคนต์เตส⁹ เป็นตัวละครหญิงตัวหนึ่งที่ประสบปัญหาจากท่านเคนต์ ผู้เป็นสามี เพราะท่านเคนต์มีค่านิยมว่าผู้ชายสามารถมีภรรยามากกว่า 1 คน และภรรยามีชีวิตไม่ได้ จนนำไปสู่ปัญหาความไม่เท่าเทียมกันระหว่างชายหญิงภายหลังการแต่งงาน กล่าวคือในเรื่องท่านเคนต์มีภรรยาลับ 4 คน และเคนต์เตสก็รับรู้และไม่ได้หวงห้ามเพราะเห็นว่าท่านเคนต์ให้เกียรติเธอมากกว่าผู้หญิงอื่นด้วยการยกย่องเธอเป็นเคนต์เตสซึ่งสอดคล้องกับค่านิยมโบราณที่ภรรยาเอกจะได้รับยกย่องจากสามี ส่วนอนุภรรยาจะไม่ได้ได้รับความคุ้มครองหรือได้รับยกย่องเชิดหน้าชูตา (บุญยงค์ เกศเทศ, 2532, น. 44) แต่เมื่อเคนต์เตสซึ่งยึดแนวคิดความรักเป็นใหญ่ฝ่าฝืนค่านิยมภรรยามีชีวิตไม่ได้ด้วยการมีความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับน้องชาย

⁹ เคนต์เตสเป็นหญิงชาวยุโรป แต่เดิมมีฐานะยากจนแต่ได้เลื่อนฐานะเป็นเคนต์เตสเพราะได้แต่งงานกับท่านเคนต์ เธอกับท่านเคนต์มีลูกชายด้วยกัน 1 คน ต่อมาเธอมีความสัมพันธ์เชิงชู้สาวกับน้องชายของท่านเคนต์ ทำให้ท่านเคนต์หย่ากับเธอและทำให้เธอกลับไปสู่ฐานะยากจนดังเก่า เธอจึงออกไปหางานทำเพื่อเลี้ยงชีพตัวเองและมารดา จนเป็นเหตุให้เธอโดนล่องละเมิดทางเพศจากเจ้านาย เธอจึงแก้ปัญหาดังกล่าวด้วยการเดินทางไปเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ภรรยาของเจ้านายฟัง ทำให้ภรรยาของเจ้านายยิงเจ้านายตาย เธอจึงลาออกจากงานที่นั่นและหางานทำใหม่ ต่อมาเธอพบกับทรวงูฉีและได้เล่าเรื่องราวชีวิตของเธอให้แก่ทรวงูฉีฟัง ทรวงูฉีรู้สึกเห็นอกเห็นใจเธออย่างมาก เขาจึงช่วยให้เธอและท่านเคนต์คืนดีกันและกลับมาอยู่ด้วยกันจนสามีภรรยาดังเดิม

ของท่านแคนต์ ท่านแคนต์ก็ขอหย่ากับเธอทันที แคน์เตสจึงเห็นว่าท่านแคนต์ยังยึดติดอยู่ในค่านิยมเก่า เพราะ “ถ้าท่านแคนต์รู้จักความเป็นไปในชีวิตสักหน่อยหนึ่ง คงจะไม่มีการหย่าร้างกัน” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 409) และทำให้แคน์เตสเห็นว่าชายและหญิงภายหลังการแต่งงานไม่มีความเท่าเทียมกัน เพราะสามีมีชีู้ได้แต่รกรากลับมีชีู้ไม่ได้ ดังความที่เธอสนทนากับทรงวุฒิวว่า “หมายความว่าผู้ชายเห็นแก่ตัวมากเกินไป เวลาตัวทำผิด บอกว่าไม่มีความผิดอะไร พอผู้หญิงทำอย่างเดียวกันบ้าง ถือเป็นความผิดร้ายถึงกับให้อภัยไม่ได้ทีเดียว” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 409-410) จากคำกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงค่านิยมปิตาธิปไตยที่ให้สิทธิ์ผู้ชายทำผิดได้มากกว่าผู้หญิง จึงทำให้สถานะหลังแต่งงานของผู้ชายและผู้หญิงไม่มีความเท่าเทียมกัน

นอกจากนี้ท่านแคนต์ยังมีค่านิยมสามีมีอำนาจเหนือภรรยา เขาจึงไม่เห็นว่แคน์เตสมีฐานะความเป็นมนุษย์เท่าเทียมกันกับเขา และปฏิบัติต่อเธอเสมือนว่าเธอเป็นสัตว์เลี้ยงของเขา ทำให้แคน์เตสซึ่งเป็นสตรีสมัยใหม่เห็นว่าค่านิยมดังกล่าวไม่เป็นธรรมต่อเธอและได้แสดงความเห็นว่ “ผู้หญิงไม่ต้องการอะไรมากเกินไปว่การเป็นมนุษย์ ผู้หญิงไม่ต้องการฐานะเท่าเทียมผู้ชายทุกอย่าง ขอเพียงอย่างเดียวคือให้มีชีวิตจิตใจและความคิดเห็นเป็นของตัวเองบ้างเท่านั้น” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 563) และ “... ขอให้ได้มีสิ่งทีพออกพอใจของตัวเองบ้าง ไม่ใช่ต้องสละตัวด้วยว่ความจำเ็น ด้วยถูกบังคับข่มขืน ด้วยความจำใจ ด้วยรู้สึกเพียงว่เป็นหน้าที่...” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 564) จากคำกล่าวนี้ทำให้เห็นว่าสถานะทีแคน์เตสต้องการจากท่านแคนต์คือการเห็นเธอเป็นมนุษย์ และการให้เธอสามารถทำตามความต้องการของตัวเองบ้าง ค่านิยมสามีมีอำนาจเหนือภรรยาของท่านแคนต์นี้ได้ทำให้เธอไม่ได้รับสถานะดังกล่าว และทำให้เธอต้องใช้ชีวิตอยู่อย่างไม่ว่างจากสัตว์เลี้ยงของเขา

ค่านิยมของท่านแคนต์ทั้งการทีผู้ชายสามารถมีภรรยามากกว่า 1 คน ภรรยาไม่มีชีู้ไม่ได้ และสามีมีอำนาจเหนือภรยานี้ทำให้แคน์เตสต้องประสบปัญหาเพราะเมื่อท่านแคนต์หย่ากับแคน์เตส แคน์เตสต้องประสบปัญหาทางการเงินอย่างหนักเพราะไม่มีคนเลี้ยงดู เธอจึงต้องออกไปหางานทำเพื่อเลี้ยงตัวเองและ

มารดา จนเป็นเหตุให้เธอต้องเสียตัวให้แก่ผู้บัญชาการโรงพยาบาลอย่างไม่เต็มใจ ครั้นเมื่อเธอกลับมาคืนดีเป็นภรรยาของท่านเคนต์ดังเก่า เธอก็ยังคงอยู่ภายใต้ อำนาจของสามีและไม่ได้รับการเอาใจใส่ทำให้เธอต้องทนทุกข์อยู่เพียงลำพังเช่นเดิม

จากความสัมพันธ์สามี-ภรรยาในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* ที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่าแนวคิดของตัวละครชายซึ่งเป็นสามีและตัวละครหญิงซึ่งเป็นภรรยา มีความขัดแย้งกันเพราะสามียังคงหัวโบราณจึงยึดถือค่านิยมเก่า ทั้งผู้ชายสามารถ มีภรรยามากกว่า 1 คน ภรรยาไม่ชู้ไม่ได้ และสามีมีอำนาจเหนือภรรยา ค่านิยม เหล่านี้ทำให้ตัวละครชายเห็นว่าการนอกใจภรรยาไม่ใช่เรื่องผิดและทำให้ไม่ใส่ใจ ค่านิยมสมัยใหม่อย่างค่านิยมผัวเดียวเมียเดียว นอกจากนี้ยังทำให้ตัวละครชาย ไม่ใส่ใจ ทอดทิ้ง และปฏิบัติต่อภรรยาเหมือนเป็นสัตว์เลี้ยง ส่วนตัวละครหญิง เป็นสตรีสมัยใหม่ที่ยึดแนวคิดความรักเป็นใหญ่ ทำให้พวกเธอไม่ใส่ใจค่านิยม ผัวเดียวเมียเดียวเช่นกัน และทำทุกอย่างตามความต้องการของตนเอง ความขัดแย้ง ทางแนวคิดนี้ทำให้ตัวละครหญิงต้องประสบปัญหา ทั้งประเพณีพรณที่มีความ สัมพันธ์กับมาโนชอย่างผิดศีลธรรมจนนำไปสู่การสังหารมาโนชและการหย่าร้าง กับพรเพิ่ม ถนนอมขวัญถูกเทียมจันทร์ฆ่าโดยการวางยาพิษ เทียมจันทร์เกือบต้อง รับโทษประหาร และเคนต์เอสไม่ได้รับความเท่าเทียมกับสามีภายหลังการแต่งงาน และถูกท่านเคนต์หย่า จนทำให้เธอต้องประสบปัญหาทางการเงินอย่างหนักและ ต้องเสียตัวให้แก่ผู้บัญชาการโรงพยาบาลอย่างไม่เต็มใจ

บุรุษ: ทศนคติต่อสตรี

ตั้งแต่สมัยโบราณบุรุษมีทศนคติต่อสตรีว่าสตรีเป็นเพศที่อ่อนแอ ดังนั้น สตรีต้องมีผู้ชายปกครองดูแล สตรีไทยในสมัยก่อนจึงมีสถานภาพต่ำกว่าผู้ชาย ทั้งนี้ อาจเป็นเพราะปัจจัยทางชีวภาพที่เพศชายมีร่างกายแข็งแรงกว่าเพศหญิง จึงทำให กิจกรรมและบทบาทของผู้ชายเป็นที่ยอมรับและให้คุณค่าเหนือกว่าผู้หญิง (ปราณี วงศ์เทศ, 2534, น. 4) อีกทั้งระบบการสมรสของไทยในสมัยก่อนยังทำให้ผู้ชาย เห็นสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศ กล่าวคือชายอาจได้หญิงมาเป็นภรรยาโดยวิธีการ ต่างๆ เช่น อาจใช้เงินซื้อ (ไถ่ตัว) เป็นรางวัลความดีความชอบ เป็นบรรณาการ

ทางการเมือง ซึ่งวิธีการที่ได้มานั้นดูเหมือนว่าสตรีมีสภาพเป็นวัตถุ เป็นอารมณ์ระดับกาย และเป็นเครื่องบำรุงบำเรอความสุขให้แก่ชายเท่านั้น (บุญยงค์ เกศเทศ, 2532, น. 322) ด้วยทัศนคติเหล่านี้ทำให้ผู้ชายเห็นว่าตนเป็นเพศที่แข็งแกร่งกว่าสามารถข่มเหงรังแกสตรี และเห็นสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศเพื่อสนองความใคร่ของตน ซึ่งทัศนคติเหล่านี้ได้กลายมาเป็นความหัวโบราณที่ครอบงำความคิดของผู้ชายในสังคมไทย

ในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-เหวลึก* ประพิมพรรณได้เผชิญกับความหัวโบราณดังกล่าวจากท้องทะเล ดังตอนที่ประพิมพรรณหลอกท้องทะเลเข้าห้องของเธอเพื่อสังหารเขานั้น ท้องทะเลได้เห็นว่า "...เขาเคยพบผู้หญิงมามาก ผู้หญิงพื้นเมืองในตำบลบ้านของเขา ไม่มีผู้หญิงคนใดรอดมือเขาไป ภายหลังที่เขาได้ตะแคงเนื้อต้องตัวเขาเป็นดาราแห่งดวงใจของผู้หญิงในถิ่นแถวนี้ เขาเชื่อว่าประพิมพรรณก็คงเป็นอย่างเดียวกันกับหญิงทั้งหลายที่เขาเคยพบมา" (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 86) ประพิมพรรณรู้เท่าทันทัศนคติของท้องทะเลที่เห็นว่าสตรีเป็นเพียงวัตถุทางเพศ และสตรียอมตอบสนองความต้องการทางเพศของเขา เธอจึงตอบโต้ทัศนคติของเขาด้วยการนำมาใช้เป็นกลอุบายสังหารเขาจนสำเร็จ

นอกจากท้องทะเลแล้วประพิมพรรณยังเผชิญความหัวโบราณนี้จากอรรถพิทย์ ดังตอนที่ประพิมพรรณ ทรงวุฒิ และอรรถพิทย์ร่วมมือกันวางแผนจับเทียมจันทร์ อรรถพิทย์และประพิมพรรณได้แสดงละครหลอกเทียมจันทร์ว่าเป็นคู่รัก จึงเป็นโอกาสให้อรรถพิทย์ได้สัมผัสตัวและจุ่มพิตประพิมพรรณ อรรถพิทย์ติดใจในรสสัมผัสนั้น เขาจึงเห็นว่าการที่เขาได้สัมผัสประพิมพรรณเป็นโชคที่สวรรค์ประทานให้ และทำให้เขาต้องการแต่งงานกับประพิมพรรณ ดังคำว่า

... 'คุณจะไม่ต้องรับความลำบากในการแสดงละครอย่างที่แล้วมาอีก แต่ที่เราพูดกันด้วยความจริงใจ เวลาฉันได้กอดคุณ และได้จูบคุณ ถึงแม้จะรู้ว่าเป็นการแกล้งทำ แต่หัวใจฉันนึกว่าเป็นความจริง ขอบคุณสวรรค์ที่ได้ประทานโอกาสให้ฉันมีโชคอย่างนั้น'

(หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 261)

การที่อรรถพิทย์พึงใจสัมผัสของประพิมพรรณจนถึงขั้นอยากแต่งงานนี้ แสดงให้เห็นว่าอรรถพิทย์เห็นประพิมพรรณเป็นวัตถุทางเพศ เขาไม่ได้ต้องการแต่งงานกับประพิมพรรณเพราะความรัก แต่ต้องการแต่งงานเพราะประพิมพรรณเป็นเสมือนวัตถุทางเพศที่ตอบสนองความต้องการทางเพศของเขาได้เป็นอย่างดี ทศนคติของเขาทำให้ประพิมพรรณต้องรู้สึกลำบากใจเพราะเธอไม่ได้รักอรรถพิทย์ และเธอยังเห็นอรรถพิทย์เป็นผู้มีบุญคุณที่เคยช่วยเธอให้รอดพ้นจากโทษประหาร เธอจึงปฏิเสธความต้องการของเขาและบอกให้เขาแต่งงานกับเทียมจันทร์

แวนฟ้าเป็นตัวละครหญิงที่เผชิญความหวั่นวิตกนี้จากมาโนชเช่นกัน ขณะที่มาโนชมาเรียนสมุนไพรรักกับนายแพทย์โกตีเอ เขาได้มีโอกาสรู้จักกับนายแพทย์ดุรงค์และลูกสาวของเขานั้นคือแวนฟ้า มาโนชหลงรักแวนฟ้าเพราะรูปโฉมที่งดงามและอัธยาศัยที่ดีของเธอ และแวนฟ้าก็หลงรักมาโนชเช่นกัน แต่เธอเป็นผู้หญิงที่มีพิษในร่างกาย เธอจึงพยายามไม่ให้มาโนชเข้าใกล้หรือสัมผัสตัวเธอ อย่างไรก็ตาม มาโนชไม่รู้ว่าแวนฟ้าเป็นผู้หญิงที่ร่างกายมีพิษ เขาจึงคิดว่าการที่เธอทำเช่นนี้เป็นเพราะเธอยึดถือขนบประเพณี และยังเชื่อว่าถ้าเขาได้สัมผัสแวนฟ้า แวนฟ้าคงยอมเป็นภรรยาของเขา ดังความว่า

เขานึกถึงแวนฟ้า โดยเฉพาะเขาเชื่อมั่นเหลือเกินว่าแวนฟ้าก็รักเขา อย่างน้อย
สายตาของแวนฟ้าก็บอกให้รู้ ว่าแวนฟ้าจะไม่ปฏิเสธความรักของมาโนช เขายังไม่เคย
ถูกเนื้อต้องตัวแวนฟ้า แวนฟ้าไม่ยอมให้เขาถูกตัว นั่นคงไม่ใช่อื่นไกลเลย คงเป็นเรื่อง
ถือผี ที่ได้ความคิดไปจากข้างมารดา เขาคิดว่า ถ้าเขาสามารถเข้าถึงตัวแวนฟ้า แม้แต่
เพียงได้กอด ได้จูบ แวนฟ้าอาจจะยอมเป็นเมียเขา เป็นการสมประสงค์ ทั้งในเรื่องรัก
และในทางวิชาการ

(หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 117)

ทศนคติของมาโนชที่เห็นว่าถ้าเขาสัมผัสตัวแวนฟ้า แวนฟ้าคงยอมเป็นภรรยาของเขานี้แสดงให้เห็นว่ามาโนชเห็นแวนฟ้าเป็นวัตถุทางเพศ เพราะเขาคิดว่าเมื่อเขามีความต้องการทางเพศเธอย่อมตอบสนองต่อความต้องการของเขาและยอมเป็นภรรยาของเขาแต่โดยดี นอกจากนี้เขายังเห็นว่า "... ถ้าเขาได้กับแวนฟ้า

ก็เท่ากับนำตัวตำราเครื่องสมุนไพรเข้าไปให้พ่อ...” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 108) เพราะเธอเป็นทายาทเพียงคนเดียวที่จะได้รับมรดกความรู้ทางวิชาการจากนายแพทย์ดรูอง ซึ่งยิ่งตอกย้ำให้เห็นว่าเขาเห็นเธอเป็นวัตถุที่สามารถให้ประโยชน์แก่เขาทั้งทางเพศและทางวิชาการ ความหวัหวัโบราณนี้ทำให้แวนฟ้าต้องประสบปัญหาเพราะเมื่อมาโนชประสบโอกาสสัมผัสตัวเธอได้แล้ว แวนฟ้าซึ่งเป็นสตรีที่ยึดแนวความคิดความรักเป็นใหญ่ก็ไม่สามารถขัดขืนต่อความรู้สึกของตัวเองได้อีกต่อไป เธอปล่อยให้เขาสัมผัสและจุมพิตเธอ จนเป็นเหตุให้มาโนชถูกพิษจากร่างกายของเธอเข้าอย่างแรงและเขาเกือบต้องเสียชีวิต

ตัวละครหญิงฮันนา¹⁰ และลูกสาวของฮันนา¹¹ ก็เผชิญความหวัหวัโบราณของตัวละครชายที่เห็นสตรีเป็นวัตถุทางเพศ และความหวัหวัโบราณนี้ทำให้พวกเขาต้องประสบปัญหา กล่าวคือตัวละครชาย “ไฮนซ์” ซึ่งเป็นที่รู้จักกันดีในหมู่บ้านที่พวกเขาอาศัยอยู่ว่า “...เขาเป็นคนมักมากในเรื่องผู้หญิง บางทีก็ยอมเสียเงินทองเป็นจำนวนมากเพื่อให้ได้ผู้หญิงที่เขาต้องการ...” (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 1247) พฤติกรรมของไฮนซ์นี้ทำให้ฮันนาและสามีของฮันนาพยายามระมัดระวังไม่ให้บุตรสาวของตนต้องตกเป็นเหยื่อของไฮนซ์ แต่ถึงกระนั้นทั้งสองคนก็ไม่สามารถปกป้องบุตรสาวให้รอดพ้นจากไฮนซ์ได้เพราะไฮนซ์ได้ลอบเข้ามาข่มขืนบุตรสาวของพวกเขาขณะที่บุตรสาวออกไปว่ายน้ำที่แอ่งน้ำภายในบ้าน ทำให้บุตรสาวของฮันนาต้องประสบปัญหาเพราะถูกไฮนซ์ข่มขืนอย่างทารุณตั้งแต่ยังเด็ก และฮันนาต้องประสบปัญหาเพราะบุตรสาวของเธอถูกข่มขืน หากเป็นในสมัยก่อนสตรีคงต้องจำทนเป็นฝ่ายเสียหายและหากเรียกร้องความยุติธรรมก็คงจะเสียชื่อเสียง แต่ฮันนา

¹⁰ ฮันนาอาศัยอยู่ที่เวียนนา เป็นสตรีชั้นผู้ดี และแต่งงานกับสามีซึ่งเคยเป็นขอทาน แต่ได้รับพระราชทานที่ดินจากพระเจ้าแผ่นดินออสเตรียให้อยู่อาศัย เธอกับสามีอยู่อย่างเรียบง่ายด้วยการทำงานอดิเรกที่ไม่ปลูกภายในบ้าน และมีบุตรสาวด้วยกัน 1 คน

¹¹ บุตรสาวของฮันนาอายุ 14 ปี อาศัยอยู่ที่เวียนนา และเป็นบุตรสาวคนเดียวของฮันนา เธอเป็นเด็กน่ารักน่าเอ็นดู อัจฉริยะดี ข่างพูด และร่าเริงแจ่มใส ต่อมาเมื่อเธออายุ 15 ปี เธอได้กลายเป็นสาวสวยที่สุดของหมู่บ้าน เป็นเหตุให้ฮันนาและสามีต้องคอยป้องกันเธอไม่ให้ตกเป็นเหยื่อของไฮนซ์ซึ่งขึ้นชื่อในหมู่บ้านว่าเป็นนักล่าผู้หญิง

เป็นสตรีสมัยใหม่ที่ลุกขึ้นมาต่อสู้กับความอยุติธรรมดังกล่าว เธอจึงหาวิธีเรียกร้องความยุติธรรมให้แก่บุตรสาวด้วยวิธีการที่ไม่ให้บุตรสาวของเธอต้องเสียหาย ในที่สุดเธอได้ตกลงทำตามแผนของประพิมพรรณจนสามารถเรียกร้องความยุติธรรมและยังรักษาชื่อเสียงบุตรสาวของเธอไว้ได้

เคนต์สก็ก็เป็นเหยื่อจากความหวัหวัโบราณที่เห็นว่าสตรีเป็นวัตถุทางเพศเพื่อสนองความใคร่ของผู้ชายเช่นกัน โดยเธอประสบความหวัโบราณนี้จากผู้บัญชาการโรงพยาบาล ซึ่ง "...เป็นคนเจ้าชู้ เคยมีเรื่องเกี่ยวข้องกับหญิงสาวที่ทำงานในโรงพยาบาลนั้น ในทางที่ทำให้ชู้บชู้กันอย่างไม่เป็นมงคล..." (หลวงวิจิตรวาทการ, 2542, น. 420) และความหวัโบราณดังกล่าวนี้ทำให้เธอต้องประสบปัญหา เพราะเธอพลัดปลั่งเสียตัวให้แก่ผู้บัญชาการโรงพยาบาลด้วยความไม่เต็มใจ ทั้ง ๆ ที่เธอต้องการรักษานวลสงวนตัวเพื่อรักษาเกียรติของบุตร และเธอยังต้องเสียตัวให้แก่ผู้บัญชาการอีกครั้งเพราะเธอไม่มีเงินค่ารักษามารดา เธอจึงต้องเสียสละตัวเองเพื่อเป็นค่ารักษายาบาลของมารดาแทน อย่างไรก็ตามเธอได้พยายามลุกขึ้นสู้ด้วยการหาวิธีหลุดพ้นจากการตกเป็นเหยื่อทางกามารมณ์ของผู้บัญชาการโรงพยาบาล เธอจึงเดินทางไปเล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้ภรรยาของผู้บัญชาการโรงพยาบาลฟัง จนเป็นเหตุให้ภรรยาของผู้บัญชาการโรงพยาบาลสังหารผู้บัญชาการโรงพยาบาลในเวลาต่อมา

ความหวัโบราณของตัวละครชายที่มีต่อตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-ห้วงลึก* ที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่าตัวละครชายมีทัศนคติที่เห็นว่าตัวละครหญิงเป็นวัตถุทางเพศและทำให้ตัวละครหญิงต้องประสบปัญหา ทั้งประพิมพรรณที่ประสบปัญหาจากทัศนคตินี้ทั้งจากทองเทศและอรรถพิทย์ แต่เธอก็ตอบโต้ทัศนคติของตัวละครชายทั้งสองดังกล่าวแตกต่างกัน กล่าวคือประพิมพรรณแค้นทองเทศ เธอจึงใช้ประโยชน์จากทัศนคติดังกล่าวมาสังหารทองเทศ แต่ประพิมพรรณเห็นอรรถพิทย์เป็นผู้มีบุญคุณ เธอจึงเพียงบอกปฏิเสธความต้องการของเขา ด้านแวนฟ้าเผชิญกับทัศนคตินี้จากมาโนช และเธอได้ยอมตอบสนองต่อความต้องการทางเพศของเขา เป็นเหตุให้มาโนชถูกพิษจากร่างกายของเธอจนเกือบเสียชีวิต การตอบสนองต่อทัศนคติดังกล่าวทั้งประพิมพรรณที่มีต่อทองเทศและแวนฟ้าที่มีต่อมาโนชนี้ทำให้เห็นว่าการที่ตัวละครชายมีทัศนคติดังกล่าวมิใช่ความเหนือกว่าตัวละครหญิง

อย่างที่ตัวละครชายคิดแต่อย่างใด แต่ทัศนคติดังกล่าวได้กลับกลายเป็นอาวุธที่มาหันทำร้ายตัวละครชายเองในยุคของสังคมสมัยใหม่

อย่างไรก็ตามทัศนคตินี้ของตัวละครชายบางตัวก็ยังทำให้ตัวละครหญิงต้องตกเป็นเหยื่อทางการมรดกดังเช่นที่เคยเป็นมาในอดีต ทั้งลูกสาวของฮันนาและเคาน์เตสที่ต้องเสียตัวให้แก่ตัวละครชายด้วยความไม่เต็มใจ แต่ถึงกระนั้นตัวละครหญิงก็ไม่ยอมจำนนต่อการกระทำของตัวละครชาย ฮันนาและเคาน์เตสต่างลุกขึ้นสู้อย่างผู้หญิงสมัยใหม่ที่เรียกร้องหาความยุติธรรมให้แก่บุตรสาวของตนเองและตัวเธอเอง จนเป็นเหตุให้ตัวละครชายได้รับผลของการกระทำจนถึงขั้นพิการหรือเสียชีวิต

บทสรุป

ความหวัหวัไภรณของตัวละครชายที่มีต่อตัวละครหญิงในนวนิยายเรื่อง *ห้วงรัก-ห้วงลึก* ทั้งความหวัไภรณของบิดาที่มีต่อบุตรสาว ความหวัไภรณของสามีที่มีต่อภรรยา และความหวัไภรณของบุรุษที่มีต่อสตรีนี้จะเห็นได้ว่าสร้างปัญหาและส่งผลกระทบต่อตัวละครหญิงในนวนิยายเป็นอย่างมาก สาเหตุของปัญหาเกิดจากตัวละครหญิงมีลักษณะความคิดเป็นผู้หญิงสมัยใหม่แต่ตัวละครชายยังยึดติดในค่านิยมสมัยเก่าจึงทำให้เกิดความขัดแย้งกัน ซึ่งตัวละครหญิงได้ตอบสนองต่อค่านิยมเก่าของตัวละครชายอย่างหลากหลาย ทั้งยินยอม ขัดขืน ฝ่าฝืน ตอบโต้ด้วยความรุนแรง และลุกขึ้นสู้กับค่านิยมเก่า เหตุเพราะในยุคสมัยใหม่ผู้หญิงมีหนทางปลดปล่อยตัวเองจากอำนาจของผู้ชายมากขึ้น ตัวละครหญิงจึงไม่ต้องยินยอม เชื่อฟัง และจำทนอยู่ภายใต้อำนาจของผู้ชายอย่างผู้หญิงในสมัยก่อนอีกต่อไป

นอกจากนี้แม้ตัวละครหญิงและตัวละครชายบางตัวจะเป็นชาวต่างประเทศและอยู่แต่ในท้องเรื่องที่เป็นจากต่างประเทศ แต่บริบทความหวัไภรณที่ตัวละครหญิงประสบจากตัวละครชายล้วนเป็นผลผลิตจากความหวัไภรณแบบไทย จะเห็นว่าความหวัไภรณต่าง ๆ ที่ปรากฏในตัวละครชายต่างชาติล้วนเป็นค่านิยมปิตาธิปไตยที่ดำรงอยู่ในสังคมไทยมาอย่างยาวนาน

บรรณานุกรม

- จิตติมา พรอรุณ. (2538). *การเรียกร่องลึงธิสตรีในสังคมไทย พ.ศ. 2489–2519*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- ชลิดาภรณ์ ส่งสัมพันธ์. (2551). *ประวัติศาสตร์ของเพศวิถี: ประวัติศาสตร์เรื่องเพศ/เรื่องเพศในประวัติศาสตร์ไทย*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิสร้างความเข้าใจเรื่องสุขภาพผู้หญิง (สคส.).
- ทักษ์ เฉลิมเตียรณ. (2558). *อ่านจนแตก: วรรณกรรม ความทันสมัย และความเป็นไทย*. กรุงเทพฯ: อาน.
- บุญยงค์ เกศเทศ. (2532). *สถานภาพสตรีไทย*. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- ปราณี วงศ์เทศ. (2534). *เพศและวัฒนธรรม*. นครปฐม: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ไพรัตน์ เดชชินทร์. (2525). *การมีส่วนร่วมในสังคม การเมือง การปกครองของสตรีไทย*. กรุงเทพฯ: กรมการพัฒนาชุมชน.
- ลำพวรรณ น่วมบุญลือ. (2519). *สิทธิและหน้าที่ของสตรีตามกฎหมายไทยในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ภาควิชาประวัติศาสตร์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วาสนา บุญถม. (2535). *บทบาทผู้หญิงในนวนิยายและเรื่องสั้นของหลวงวิจิตรวาทการ: การศึกษาเชิงวิเคราะห์*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท ภาควิชาภาษาไทย). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพฯ.
- วิจิตรา รังสิยานนท์. (2543). *เรียงถ้อยร้อยชีวิต วิจิตรวาทการ*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊ค.
- วิจิตรา รังสิยานนท์. (2544). *ตามรอยความคิดจากนวนิยายของหลวงวิจิตรวาทการ*. กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊ค.
- วิจิตรวาทการ, หลวง. (2542). *ห่วงรัก-ห่วงลึก* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สร้างสรรค์บุ๊ค.
- ยศ สันตสมบัติ. (2548). *การทำความเข้าใจ ‘เพศสถานะ’ และ ‘เพศวิถี’ ในสังคมไทย*. ใน *เพศสถานะและเพศวิถีในสังคมไทย* (น. 1–39). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์. (2518). *สตรีไทย*. กรุงเทพฯ: ม.ป.พ.
- สังข์ พัดโนทัย. (2513). *ฐานะของสตรีไทยแต่โบราณถึงปัจจุบันกาล*. พระนคร: ศูนย์การพิมพ์.
- สุโขทัยธรรมาธิราช, มหาวิทยาลัย. (2545). *การศึกษาบทบาทชายหญิง = Gender studies*. นนทบุรี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สุรีย์ สุวรรณภาค. (2529). *บทบาทของสตรีในด้านสิทธิทางเพศ: ศึกษาจากนวนิยายไทยในช่วง พ.ศ. 2444 ถึง พ.ศ. 2501*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย). มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, กรุงเทพฯ.